

ศึกษาคติธรรมในประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุของจังหวัดพะเยา
A Study of the Teaching Dhamma in Put Water Ceremony
the Pagoda of Phayow Province

พระครูภาวนาเจตียนุกิต^๑ และ ธนวัฒน์ ศรีลา^๒
Phrakrupavanajetianukit and Thanawat Srila

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาเป็นมาของการบูชาพระธาตุและคติธรรมในการบูชาพระธาตุของพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาคติธรรมในการสงฆ์น้ำพระธาตุของจังหวัดพะเยา ๓) เพื่อศึกษาคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุที่มีต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำรางานวิจัยพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้าน จำนวน ๓๒ รูป/คน ในพื้นที่ วัดพระธาตุจอมทอง อำเภอเมือง วัดพระธาตุสบแวนอำเภอเชียงคำ พระธาตุซิงแกง อำเภอจุน พระธาตุค้อยหยวก อำเภอปง จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษาพบว่า

๑) การบูชาพระธาตุในพระพุทธศาสนานั้น มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ริเริ่ม ทำให้เป็นประเพณีความเชื่อ สืบทอดต่อกันมา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน จึงมีการแบ่งพระบรมธาตุของพระองค์ เพื่อไปบูชาในสถานที่ต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อว่า การบูชาพระพุทธรูป ถือว่ามีอานิสงส์มาก ทำให้เกิดรูปแบบของการบูชาพระบรม

^๑ วัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง จังหวัดแพร่

^๒ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๙๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘)

สารีริกธาตุเกิดขึ้น เช่น มีการสร้างน้ำองค์พระเจดีย์ธาตุ การห่มพระองค์เจดีย์ธาตุ การถวายปัจจัยไทยธรรม การปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นพุทธานุชา

๒) การศึกษาคติธรรมในการสร้างพระธาตุของจังหวัดพะเยา พบว่า คติธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีการสร้างพระธาตุ คือ (๑) ความศรัทธา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล (๒) ความสามัคคี การปรองดองกันของคนในแต่ละชุมชน นำไปสู่การสร้างความสำเร็จและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (๓) ความกตัญญู ได้ระลึกนึกถึงผู้มีพระคุณล่วงลับไปแล้ว เช่น บิดามารดา ญาติทั้งหลาย (๔) การบริจาคทาน ส่งเสริมให้รู้จักการเสียสละ และลดความตระหนี่ซึ่งส่งผลให้ชุมชนอยู่กันอย่างเกื้อกูล

๓) ด้านคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีการสร้างพระธาตุที่มีต่อ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง พบว่า คุณค่าของประเพณีการสร้างพระธาตุที่ปรากฏ คือคุณค่าด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพชนให้คงอยู่ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ด้านการศึกษาแห่งชาติของตนเองโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมประเพณีการสร้างพระธาตุ จึงเกิดผลที่มีคุณค่าด้านทางจิตใจ สำหรับอิทธิพลของประเพณีในด้านสังคมพบว่า ประเพณีนี้ได้ส่งเสริมให้สังคมเป็นสังคมแห่งการแบ่งปัน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ เป็นสังคมที่เป็นแบบแผนที่ดีศูนย์รวมทางด้านจิตใจ เป็นสังคมที่เป็นแบบแผนที่ดีงาม ทำให้เกิดความสุขที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้ และกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการซื้อขายและเปลี่ยนสินค้า ด้านการเมือง ทำให้นักการเมืองตระหนักถึงความสำคัญ ช่วยสนับสนุนงบประมาณ และบริการด้านต่างๆ ในงานประเพณีการสร้างพระธาตุ

คำสำคัญ: คติธรรม, ประเพณีการสร้างพระธาตุ, พระธาตุ

Abstract

This research aimed to investigate : 1) The original and Buddha teaching of Buddha's relic worship in Buddhism, 2) the Buddha teaching in tradition of relic pouring ceremony of Phayao province and 3) study the influence and tradition of relic pouring ceremony of Phayao towards society economy and politic. This research is a qualitative by studied from documents, texts, Tripitaka's scriptures and interviewed with 32 local wisdom people on 4 temples in Phayao province : Phratat Jomthong, Phratat Sobwan, Phratat Khingakang, and Phratat Doi youk.

The results of this research are as follows:

1) the Buddha's relics have had since Buddha's lifetime that Lord Buddha was an originator and it became belief tradition inherits each other, the divining of Buddha's relics had given to people after the nirvana's Buddha for worshipping in all different place. From this situation it becomes to cause of the belief that, anyone has worshiped Buddha's that relics, they will be get advantage very much namely Buddha's relics model, relic pouring ceremony, the cover by using cloth the pagoda. Offer the best thong to Buddhist monks and practicing the meditation for worship the Lord Buddha.

2) The Buddha teaching in tradition of relic pouring ceremony of Phayao province, it was found that Buddha teaching appeared in tradition of relic pouring ceremony are as follows: (1) Faith: it is the faith that comprised the reason (2) Harmony: it is the reconciliation of people in the each community that has brought to the success together and has been peace building all together. (3) Gratitude: it is remembered the parent who passed away already, namely father, mother, or their relative. (4) Liberality: It is encouraged for devoting and decreased the selfish which has enhanced the community to help each other.

3) In part of the influence and worth of tradition of relic pouring ceremony of Phayao towards society economy and politic., it was found that the worth of tradition of relic pouring ceremony are as follows: the culture, it is inheritance the intellect of ancestor which should be conserved and be educated the origin of themselves. This worth will be run to cultural process of relic pouring ceremony and it is also affected in the metal. For the influence of relic pouring ceremony, in term of society, it is found that this ceremony is encouraged the society becomes sharing society, be mental center, be society of society, be mental center, be society of good custom and become happiness as come by between the people in the community. In part of economy, it is encouraged people to earn money for adding income in the community and also is pushed people in this area to trade the goods. In term of the politics: it is found that this relic pouring ceremony will be an opportunity for the politician realized the supporting the budget and service in everything.

Keywords: Morality, tradition of watering, relics

บทนำ

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ปรินิพพาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังคงไม่ได้หยุดไปกลับ การจากไปของพระพุทธเจ้า แต่ได้มีสาวกเป็นผู้นำ พระธรรมออกไปเผยแผ่ยังมวลมหาชนผู้ที่มีความสนใจและแสวงหาคำจริงของชีวิต เพื่อให้เข้าถึงคำสอนของพระพุทธองค์ ทำให้ผู้คนได้พากันเข้ามาศึกษาพระพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ผู้ที่ได้ศึกษาเกิดศรัทธาและเลื่อมใสทั้งในตัวของพระพุทธองค์และในหลักธรรมที่พระองค์ได้ตรัสสอน ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ความเลื่อมใสศรัทธาเหล่านั้นก็ยังไม่จางหายไป เพราะในยุคสมัยนั้นได้มีผู้คนในหลายที่หลายแคว้นเมื่อรู้ข่าวการปรินิพพานจึงได้หลั่งไหลกันมาจากทั่วทุกสารทิศ เพื่อเป็นการไว้อาลัยถึงพระองค์เป็นครั้งสุดท้าย และเพื่อเป็นการระลึกถึงพระองค์ บรรดากษัตริย์ แต่ละแคว้นน้อยใหญ่ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธองค์ต่างก็ส่งทูตไปเฝ้าเพื่อขอส่วนแบ่งและได้เชิญ พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ไว้เป็นที่สักการะและด้วยเหตุนี้ได้มีการกล่าวถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้า ที่ปรินิพพานไปแล้วอยู่ ๔ อย่างคือ ๑) ธาตุเจดีย์ คือ พระบรมสารีริกธาตุ ๒) บริโภคเจดีย์ คือสังฆเวณียสถาน ๔ ตำบล ๓) ธรรมเจดีย์ คือ จารึกข้อพระธรรม และ ๔) ทูเทสิกเจดีย์ คือพระพุทธรูป ธรรมจักร รอยพระพุทธบาทพระแท่นวัชร^{๑)}

คำว่า ธาตุ ทางพระพุทธศาสนา มักจะนิยมหมายถึง ธาตุ ๔ ได้แก่ ปฐมวีธาตุ (ธาตุดิน) อากาศ (ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) วาโยธาตุ (ธาตุลม) การที่จะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์จึงมีการสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้น เพื่อให้ผู้คนจากทุกสารทิศ เดินทางมาสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุมีอยู่ ๒ ประเภท คือ ๑. พระบรมสารีริกธาตุไม่กระจายมีอยู่ ๗ ส่วนพระเขี้ยวแก้ว ๔ พระรากขวัญ ๒^{๒)} และพระนลาฏ (กระดูก หน้าผาก) ๑ ในแต่ละยุคสมัยพระธาตุมักจะอยู่กับผู้มีบารมีและจะอัญเชิญไปยังที่ต่างๆ เป็นปัจจัยหนึ่งให้รากฐานของพระพุทธศาสนาในที่นี่มีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงมากขึ้น และมีสาเหตุอื่นที่ทำให้พระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุกระจายไปในที่ต่างๆ เช่น จากพระมหากษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจาก

^{๑)} ทองดี หาราชคุณารมณ, **พระบรมสารีริกธาตุ**, (กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

^{๒)} พระมหาสมจินต์ สมมมาปณณ, **พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุกับคนไทย**, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

พ่อค้าต่าง ๆ เช่นพระเจ้าอโศกมหาราชที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ได้มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาถึงเก้าสาย และหนึ่งในเก้าสายนั้นก็ได้อพยพประเทศในแถบสุวรรณภูมิรวมถึงประเทศไทยด้วย โดยมีพระโสณะและพระอุตตระ^๓ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบนี้ ทำให้เกิดความเชื่อและมีพฤติกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายใน ความเชื่อเหล่านี้ได้สอดคล้องกับที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เกี่ยวกับอายะสัมปทา หรือทานจะมีผลมา อานิสงส์ไพศาล ประกอบด้วยองค์หก กล่าวคือ ๑) ก่อนให้ผู้ให้มีใจมุ่งใส่ขึ้นบาน ๒) เมื่อกำลัง ให้ จิตใจก็มุ่งใส่ ๓) เมื่อให้แล้ว ก็มีความยินดี ๔) ผู้รับเป็นผู้ปราศจากปราศจากโทษ หรือ ปฏิบัติเพื่อปราศจากโทษ และ ๖) ผู้รับเป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อ ปราศจากโมหะ^๔

ประเทศไทยได้รับเอาวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นอันมากทั้งทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและการดำรงชีวิต โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงตนเป็นพุทธสาวกที่นับถือ พระพุทธศาสนา บ้างได้แสดงความเคารพศรัทธาศาสนาโดยสร้าง พระธาตุเจดีย์ และนำพระ บรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์มาประดิษฐานในพระธาตุเจดีย์ มีการสันนิษฐานว่า พระปฐม เจดีย์เป็นพระธาตุแรกที่มีการสร้างขึ้นในประเทศไทยและได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ในยุคต่อมาได้มีการสร้างพระธาตุขึ้นในหลายที่กระจายอยู่ตามภาคต่างๆ เช่น มณฑลเหนือก็มี การสร้างพระธาตุขึ้นในหลายจังหวัดไม่ว่าจะเป็น พระธาตุหริภุญชัยที่จังหวัดลำพูน พระธาตุศรี จอมทอง ที่จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุช่อแฮ ที่จังหวัดแพร่

ซึ่งนอกจากเป็นการสร้างเพื่อแสดงถึงความศรัทธา และนับถือแล้วยังมีพิธีกรรมที่แสดง ถึงความเชื่อด้วยการสักการะการบูชา เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งแสดงออกมาในรูปของ พิธีกรรมต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น เช่น พิธีการเวียนเทียนรอบองค์ธาตุ พิธี บวงสรวงพระธาตุ การลอยอังคารหรือการไหลเรือไฟ เพื่อเป็นการสักการบูชา แต่ในภาคเหนือ ของประเทศไทย จะมีพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ พิธีการสงฆ์พระธาตุขหลวง

^๓ กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย, **อโศกมหาราชและข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

^๔ พริ้ง เมืองแดง, **พุทธโอวาท ๓ เดือนก่อนปรินิพพาน**, (ระยอง : สหสินการพิมพ์ ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๓๕.

การสร้งน้ำพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุ เป็นประเพณีความเชื่อดั้งเดิมมาแต่โบราณ ที่นิยมกระทำเป็นประจำทุกปีเปรียบเสมือนการได้สร้งน้ำพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ทั้งหลาย โดยทั่วไปจะกระทำในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือเทศกาลประจำปี เช่น เทศกาลสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น และวิธีปฏิบัติในการสร้งน้ำก็จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความเชื่อและความศรัทธาของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ หรือแล้วแต่บุคคล พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้ได้แผ่ขยายเข้ามายังล้านนาและเมืองพะเยาจนถึงเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดเล็กๆ แต่มีความสำคัญในดินแดนล้านนา และเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งแคว้นล้านนาไทย ชื่อเดิม ภูกามยาว หรือ พยาว ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบน ห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทางหลวงแผ่นดิน^๕ หมายเลข ๑ (ถนนพหลโยธิน) ประมาณ ๗๓๕ กิโลเมตร และก็มีประวัติของการสร้งพระธาตุขึ้นกระจายอยู่ในแต่ละพื้นที่เขตอำเภอและในหลายๆ วัด เช่น พระธาตุจอมทอง เป็นที่บรรจุพระเศวตธาตุ นอกจากนี้ ยังมี พระธาตุปูโป พระธาตุดอยจุก พระธาตุดอยคำ เป็นต้น ซึ่งชาวจังหวัดพะเยามีความศรัทธาและนับถือเป็นอย่างมากเพราะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญ ในช่วงเดือน ๖ (เหนือ) หรือช่วงประมาณเดือนมีนาคม ของทุกๆ ปี ชาวจังหวัดพะเยา จนมีประเพณีเพื่อแสดงถึงการเคารพบูชา ลักการะพระธาตุ โดยพิธีการสร้งน้ำพระธาตุตามแบบชาวล้านนาโบราณ ที่ยึดถือและปฏิบัติกันมาช้านาน เรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาของพระธาตุในจังหวัดพะเยาที่ประดิษฐานตามวัดต่าง ๆ ก่อให้เกิดความศรัทธาความเชื่อในหมู่คนที่นับถือศาสนาพุทธต้องไปสักการบูชาพระธาตุ จึงเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและมรอาลัยมันขวัญ^๖ ปัจจุบันกลับเป็นการหลงมกมายไม่เห็นคติธรรมที่ซ่อนอยู่ในประเพณีการสร้งน้ำพระธาตุ

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับคติธรรม ความเชื่อของประชาชนจังหวัดพะเยา ที่มีต่อการสร้งน้ำพระธาตุ โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย และหลักฐานที่ปรากฏรวมถึงการสัมภาษณ์ปราชญ์ในท้องถิ่นเกี่ยวกับคติธรรมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

^๕ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดพะเยา**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^๖ ประทีป ชุมพล, **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ**, (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๗.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการบูชาพระธาตุและคติธรรมในการบูชาพระธาตุของพระพุทธรูปศาสนา
๒. เพื่อศึกษาคติธรรมในประเพณีการสรงน้ำพระธาตุของจังหวัดพะเยา
๓. เพื่อศึกษาคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีการสรงน้ำพระธาตุที่มีต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ขอบเขตการวิจัย

- วิทยานิพนธ์นี้ เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพมีวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยดังนี้
๑. ค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่นในพระไตรปิฎก บันทึกต่างๆ ตำราที่เกี่ยวข้อง
 ๒. เก็บข้อมูลจากปราชญ์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วัด พระธาตุที่มีชื่อเสียงและมีอายุเก่าแก่ ของจังหวัดพะเยาจำนวน ๔ พระธาตุ ดังนี้
 - วัดพระธาตุจอมทอง ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 - วัดพระธาตุสบแวน ตำบลห้วยวน อำเภอซังแกง จังหวัดพะเยา
 - วัดพระธาตุซังแกง อำเภอจุน ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา
 ๓. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจาก พระสงฆ์ปราชญ์ที่ได้รับการยกย่องในท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา จำนวน ๓๒ รูป/คน
 ๔. วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในช่วงที่มีประเพณีการสรงน้ำ พระธาตุ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นข้อมูลจากเอกสาร บันทึก และคัมภีร์ในพระพุทธรูปศาสนา และการลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากปราชญ์ที่ได้รับการยกย่องและมีความรู้ด้านประเพณีเกี่ยวกับทางพระพุทธรูปศาสนา และบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดการวิจัย

๑. การศึกษาเอกสารเป็นการศึกษาถึงแหล่งที่มาของพระบรมธาตุ และประวัติการเข้ามาของพระบรมสารีริกธาตุในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ ความศรัทธา ความเชื่อ เกี่ยวกับพระบรมธาตุ โดยวิธีการสืบค้นข้อมูลที่ปรากฏทั้งมนต์มกร์พระไตรปิฎก บันทึก ตำรา และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง

๒. การศึกษาภาคสนาม

เป็นการสัมภาษณ์ปราชญ์ ผู้รู้ และบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน ๓๒ รูป/คน จาก ๔ พื้นที่ ได้แก่

วัดพระธาตุจอมทอง ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

วัดพระธาตุสบแวน ตำบลห้วยวน อำเภอซังแกง จังหวัดพะเยา

วัดพระธาตุซังแกง อำเภอจุน ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา

พื้นที่ละ ๘ รูป/คน โดยมีการจดบันทึก การถ่ายรูป การบันทึกเสียงและสังเกตในวันงานประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุ

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. ในภาคเอกสารผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจาก พระไตรปิฎก เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตำรา บันทึกของวัดที่ทำการศึกษา แล้วนำมาจัดกลุ่มความสำคัญก่อนหลัง และบรรยายเชิงพรรณนา

ข. ในการศึกษาภาคสนามผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับการวิจัยก่อนลงภาคสนามสัมภาษณ์ ศึกษาข้อมูลและบริบทของชุมชนก่อนลงพื้นที่และหาปราชญ์ ผู้จากการบอกต่อของปราชญ์ด้วยกันเองในพื้นที่ และมีการบันทึกภาพ การจดบันทึก การบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ และการสังเกตวันงานประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุ เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาจจัดกลุ่มหาความสัมพันธ์และสรุปข้อมูล

๔. การนำเสนอข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และแยกเป็นพื้นที่ และหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้อาและนำมาเขียนเป็นเชิงพรรณนาเพื่อนำเสนอข้อมูล

สรุป

กล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุเป็นพระธาตุของพระเจ้าเท่านั้นไม่ใช่ของสาวก และไม่ใช่เจดีย์ธาตุที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จึงใช้คำว่า “บรมธาตุ” ต่างจากคำที่ใช้เรียกพระอรหันต์ คือ “พระธาตุ” เท่านั้น การบูชาพระธาตุนั้นได้มีมาก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เนื่องจากการนำพระธาตุของพระอรหันต์ที่นิพพานก่อนพระพุทธเจ้ามาบรรจุไว้ในเจดีย์ เพื่อให้พุทธบริษัทได้สักการบูชา จากเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาทำให้เกิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาขึ้นอย่างมากมาย ประเพณีการสรงน้ำพระธาตุของจังหวัดพะเยาก็เป็นหนึ่งในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา ที่ส่งผลทางด้านจิตใจ ที่มีคติธรรมทางพระพุทธศาสนาแฝงอยู่ ได้แก่ (๑) ความศรัทธา เป็นสิ่งแรกที่จะดึงให้บุคคลนั้นเชื่อโดยไม่ต้องถามถึงเหตุผลมองข้ามความเป็นเหตุผลไปได้แต่ศรัทธานั้นถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญาแล้ว ถือเป็นเรื่องที่ต้องระวังเป็นอย่างยิ่ง เพราะอาจทำให้หลงผิดได้ง่าย การที่คนเราจะเกิดศรัทธาได้นั้นต้องมาจากความประทับใจในเหตุเบื้องต้นบางประการ และค่อยพัฒนาไปเรื่อยๆ จนเข้าใจเหตุและผลในเรื่องนั้นได้อย่างกว้างไม่ต้องสงสัย อาจจะผ่านการปฏิบัติและมีประสบการณ์จากตัวเอง (๒) ความสามัคคีการที่จะประกอบภารกิจใดให้ประสบความสำเร็จนั้นจะขาดข้อธรรมข้อนี้เสียไม่ได้ เพื่อเป็นสิ่งที่จะนำพาไปสู่ความสำเร็จ เกิดจากความร่วมมือของคนในแต่ละชุมชนเห็นประโยชน์ร่วมกัน (๓) ความกตัญญูนั้นเป็นเครื่องหมายของคนดี ความกตัญญูเป็นสิ่งที่ช่วยให้โลกนี้มีแต่ความสงบสุข และมีความจำเป็นต่อสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสังคมในปัจจุบันที่คนเริ่มที่ความสำคัญกับวัตถุมากขึ้น (๔) การบริจาคตาน นั้นเป็นเครื่องปรุงแต่จิตขัดเกลาจิตใจให้อ่อนควรแก่การนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นบันไดขั้นแรก เพื่อให้บรรลุถึงมรรคผลและได้มาส่งผลทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย เป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน พร้อมทั้งจะเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้สังคมกลายเป็นสังคมที่มีสุข

ส่งเสริมให้สังคมเป็นสังคมในการแบ่งปัน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ มีกระบวนการทางสังคมที่เป็นระบบแบบแผน ทำให้เกิดความสุขเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับบุคคลเช่น ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่นจะได้มาพบกัน เป็นเหมือนวันพบญาติของประชาชนในจังหวัดพะเยา เศรษฐกิจก็พลอยได้รับประโยชน์ไปด้วย ทั้งในด้านการท่องเที่ยว การค้าขาย เป็นการช่วยกระตุ้นการใช้จ่ายในพื้นที่ทำให้ผู้คนในพื้นที่การสรงน้ำพระธาตุ และอิทธิพลประเพณีการสรงน้ำพระธาตุ

ด้านการเมือง งานประเพณีนี้จะเป็นเหมือนเวทีการหาเสียง และนำเสนอนโยบายของกลุ่มการเมือง โดยอาศัยทั้งงานประเพณีผ่านตัวบุคคล

ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่เกิดขึ้นในประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุ คือคุณค่าด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพชนให้คงอยู่ ควรแก่การอนุรักษ์ เพื่อเป็นการศึกษาถึงรากเหง้าของตนเองโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุ จึงเกิดผลที่มีคุณค่าความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นจิตอาสา เต็มใจให้ความช่วยเหลือเพื่อร่วมโลก และเกรงกลัวต่อผลของการกระทำที่จะทำให้ตนเองไปสู่ทางที่ไม่ดี ทำให้เกิดการพัฒนาด้านตนเองเป็นการสร้างบารมีและคุณประโยชน์ ต่อพระพุทธศาสนา จากการมีส่วนร่วมของตนเองที่ได้ปฏิบัติและช่วยขัดเกลาจิตใจของตนเองให้รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และประโยชน์ที่เกิดมั่นคงยืนนานยิ่งขึ้นไป คติธรรมความเชื่อทั้งหมด ที่ปรากฏในประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุในจังหวัดพะเยานั้นเป็น คติธรรมความเชื่อที่ช่วยควบคุมสังคมให้สงบสุข และนำไปสู่การสร้างประโยชน์เพื่อตนเองและให้ประโยชน์ทางอ้อมคือ ทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างนั้นพลอยได้รับอานิสงส์ที่ตนเองได้ปฏิบัติไปด้วยแม้ผู้ที่ปฏิบัติจะไม่รู้ตัวก็ตามว่าได้สร้างประโยชน์แก่ผู้อื่น จากการปฏิบัติของตน เพราะมุ่งแต่การทำเพื่อตนเอง เป็นหลักไม่ได้สังเกตสิ่งที่อยู่รอบข้าง เพื่อให้ตนเองนั้นรอดพ้นจากความกลัว ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวเอง เพราะในส่วนลึกของจิตใจนั้นเชื่อว่าไม่สามารถพึ่งใครได้นอกจากตัวเอง

ผลการวิจัยในประเด็นการศึกษาคติธรรมความเชื่อในประเพณี การสงฆ์น้ำพระธาตุของจังหวัดพะเยาจึงสรุปได้ว่า คุณค่าและประโยชน์ ที่เกิดขึ้นในประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านตนเองเป็นการสร้างบารมีและคุณค่าประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จากการมีส่วนร่วมของตนเองที่ได้ปฏิบัติและช่วยขัดเกลาจิตใจของตนเองให้รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และประโยชน์ที่เกิดในอนาคตคือเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยืนนานยิ่งขึ้นไป คติธรรมความเชื่อทั้งหมดที่ปรากฏในประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุในจังหวัดพะเยานั้น เป็นคติธรรมความเชื่อที่ช่วยควบคุมสังคมให้สงบสุขและนำไปสู่การสร้างประโยชน์เพื่อตนเองและให้ประโยชน์ทางอ้อม คือ ทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างนั้นพลอยได้รับอานิสงส์ที่ตนเองได้ปฏิบัติอีกด้วย

๑๐๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘)

ข้อเสนอแนะ

ตามที่ได้วิจัยได้ศึกษาถึงคตินิยมในประเพณีการสงฆ์พระธาตุของจังหวัดพะเยานั้น เป็นการศึกษ เฉพาะพื้นที่ และเป็นการเลือกกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีการสงฆ์พระธาตุในแต่ละพื้นที่นั้น เพื่อศึกษาความแตกต่างของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนชาวจังหวัดพะเยา เพื่อให้เกิดการศึกษาคตินิยมในประเพณีการสงฆ์พระธาตุที่มีความเป็นปัจจุบันและสามารถนำไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. **เชียงใหม่พบบุรีศรีนครพิงค์**. กรุงเทพฯ : การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

กรุณา เรื่องอุไร กุศลลาสัย. **อโศกมหาราชและข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์স্যาย, ๒๕๓๒.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดแพร่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔.

ธนิต อยู่โพธิ์. **ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ**. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม, ๒๕๒๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุต.โต.). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : ธรรมสถาน, ๒๕๔๐.

